

Tekenen in de Tijd 260

14-20 juli 2024

De vakantie is aangebroken en Erik Borgman gebruikt de tijd onder meer om zich verder te bezinnen op zijn verlangen naar een contemplatiever bestaan. Hij denkt na hoe zich dit verhoudt tot de dominicaanse gerichtheid op prediking. Het blijken twee kanten van dezelfde medaille.

Afgelopen week was mijn agenda eindelijk leeg, op één afspraak na. Tijd om te schrijven – wie een afscheidsrede wil gaan houden, moet wel zorgen dat hij er een heeft – maar ook om wat verder na te denken over het leven na dit afscheid. ‘Dit is geen afscheidsrede’, ben ik van plan meteen aan het begin te gaan zeggen. Het is, als het goed is een aankondiging van een nieuwe fase in een levenslang engagement. Wie deze ‘Tekenen in de Tijd’ volgt, zal weten dat ik denk dat deze nieuwe fase contemplatiever zal zijn en dat ik me bezin op de vraag wat dat betekent. Een hele dag schrijven is lang en ik heb de afgelopen week een voorschot genomen op een nieuwe dagorde. Het eerste uur na het ontbijt mediteer ik over wat een contemplatief leven voor mij zou kunnen zijn en hoe dat vorm te geven. In confrontatie met teksten die daarbij kunnen helpen.

Ik heb al mij al eens bezonnen op de constituties van de Cisterciënzers van de Strikte Observantie, de trappisten. Dat vloeide voort uit mijn contacten met het Klooster Schiermonnikoog en het heeft mij waardevolle inzichten opgeleverd (zie Tekenen in de Tijd 256, die hier te vinden is: www.huisvandominicus.nl/wp-content/uploads/2024/06/Tekenen-in-de-Tijd-256.pdf). Maar het was wat vreemd. Niet per se beter, maar wel logischer was het geweest om naar teksten in de dominicaanse traditie te kijken. Daar maak ik immers deel van uit. Afgelopen week verdiepte ik mij alsnog in de constituties van de dominicaanse zusters monialen. De dominicaanse familie kent naast congregaties van actieve zusters ook contemplatieve gemeenschappen van monialen. Zij hebben in de Orde in zekere zin een ereplaats, want toen er nog geen sprake was van een *ordo praedicatorum*, maar Dominicus wel al rondtrok om tegen de katharen te preken, stichtte hij voor de kathaarse vrouwen die als gevolg hiervan terugkeerden tot het katholieke geloof, religieuze gemeenschappen. Ook de katharen kenden een soort kloosters voor vrouwen en anders stonden de vrouwen op straat. Toen de dominicanenorde eenmaal gesticht was, functioneerden de vrouwenkloosters als uitvalsbases en rustplaatsen voor predikend rondtrekkende broeders, onder wie Dominicus zelf.

Nu ligt het niet direct voor de hand dat er als onderdeel van een Orde van Prediking gemeenschappen zijn die een puur contemplatief leven leiden. De leden begeven zich niet buiten het klooster als dat niet strikt noodzakelijk is en hun leven is gevuld met liturgisch en persoonlijk gebed, werk om in hun onderhoud te voorzien, en studie. Dragen zij eigenlijk wel bij aan de prediking, of is hun plaats binnen de Orde slechts een historisch toeval? Er is altijd volgehouden dat het meer is en dat ook de zusters monialen voluit delen in de zending van de orde. Dit heeft geleid tot reflecties over de verhouding tussen contemplatie en prediking die verder gaan dan het idee dat contemplatie – in de vorm van gebed en in de vorm van studie – nodig is om goed te kunnen preken. Hoewel een dergelijke interpretatie van het dominicaanse adagium *contemplata aliis tradere* – overbrengen aan anderen wat in de contemplatie is ontdekt – ook is tegengesproken, zij dreigt altijd weer de kop op te steken. Zij doet echter noch de contemplatie noch de prediking recht. Studie behoort tot de kern van het dominicaanse charisma. Daarom studeren ook de monialen, die niet preken. En een preek is meer dan de presentatie van wat je tijdens je studie hebt bedacht. Als het goed is, vinden studeren en bidden plaats in spirituele verbondenheid met degenen op wie het preken zich richt en ontsluit het preken het leven hier en nu als een spirituele ruimte. Prediking steunt niet alleen op contemplatie, maar geslaagde prediking wekt op haar beurt ook contemplatie.

Hoe geregeld het leven van de monialen ook is, met een strakke dagindeling en vaste uren voor het gebed, het werk en de studie, hun constituties stellen nadrukkelijk dat deze regels bedoeld zijn om de zusters 'te ondersteunen in hun vastberadenheid om Christus nauwer te volgen' en hun contemplatieve leven in de Orde van Predikers mogelijk te maken. Dat betekent dat de voorschriften niet slaafs moeten worden gevolgd, maar steeds moet worden gekeken of ze inderdaad bijdragen aan het op het evangelie gebaseerde gemeenschapsleven dat de zusters geroepen zijn gestalte te geven (no. 35 I). Zij leven in de praktijk, zo zeggen hun constituties, wat de broeders in hun prediking verkondigen: zij luisteren naar het Woord, vieren het en bewaren het in hun hart (vgl. Lucas 2,18), en verkondigen aldus het evangelie van God door het voorbeeld van hun leven' (no. 96 I). Door in hun afzondering God te zoeken, zijn woord te overdenken en aan te roepen, dragen zij er zorg voor dat het niet vruchteloos naar Hem terugkeert, maar volvoert waartoe het is gezonden (vgl. Jesaja 55,11; Fundamentele constituties van de monialen, II). Het voorbeeld van het contemplatieve gemeenschapsleven in deze zin, verbondenheid ermee en navolging ervan kan dan weer inspireren tot het preken van Gods barmhartige aanwezigheid onder ons. En daarmee van de nabijheid van het rijk van God. Contemplatie is dus geen voorstadium van de prediking, maar contemplatie en prediking zijn twee kanten van dezelfde medaille.

Het is in de kerkgeschiedenis gebruikelijk geworden het biddende leven van contemplatieve religieuzen te vergelijken met de plaats van Maria van Bethanië aan de voeten van Jezus. Jezus zegt dat zij daarmee 'het beste deel' heeft gekozen (Lucas 10,42). Dit gebeurt ook in de constituties van de dominicaanse monialen, met daarbij de uitleg dat zij op deze manier worden bekeerd tot de Heer en zich terugtrekken 'uit de lege bezigheden en illusies van de wereld'. Zij vergeten wat achter ons ligt, zo heet het met een parafraze van Paulus' brief aan de Filippenzen (3,13), en richten zich op wat voor ons ligt (Fundamentele constituties van de monialen, III). Ook wordt de monialen in hun constituties voorgehouden dat zij met hun contemplatie Jezus zelf volgen die zich tijdens zijn leven geregeld terugtrok in de eenzaamheid om te bidden (35 II). Op deze manier worden zij geacht een teken te zijn van de zalige stad Jeruzalem waarnaar wij allen onderweg zijn en waaraan de broeders meebouwen door hun prediking (no. 35 II).

Dit alles was wel ongeveer wat ik verwachtte en bracht mij niet heel veel verder in mijn eigen bezinning op contemplatie en de verhouding ervan tot mijn spreken en schrijven in de openbaarheid. Treffend is voor mij hoe de zusters monialen worden geplaatst in het spoor van Dominicus zelf. Van Dominicus wordt in een vroeg document uit de geschiedenis van de Orde, het zogenoemde *Libellus* van Jordanus van Saksen (1190-1237), na Dominicus de tweede algemeen overste van de Orde, gezegd dat

God ... hem de bijzondere gave [gaf] om te huilen om zondaars, vertrapten en verdrukten; hun lijden dragend in het diepste heiligdom van zijn mededogen, kwamen zijn innerlijke emoties naar buiten via de uitgang van zijn ogen.

De constituties zeggen nu dat de dominicaanse monialen deze unieke gave van Dominicus voortzetten (no. 35 I). Dit treft mij, want ik was altijd en ben nog steeds gauw geraakt. Als kind hilde ik gemakkelijk, nu houd ik mijn emotie meestal enigszins binnen. Als dominicanen geen mensen zijn die preken maar in heel hun wezen prediker zijn, zoals de laatste jaren binnen de Orde terecht steeds wordt benadrukt, dan moeten zij tevens in heel hun wezen contemplatieven zijn.

Op het openen van een heiligdom van mededogen in het hart van mensen is verkondiging gericht en het is daar dat waarachtige verkondiging wordt geboren. Op deze manier kan de dominicaans familie als geheel, 'naar het voorbeeld van de Voorloper, de weg van de Heer voorbereiden door het getuigenis in de woestijn van hun gebed en boetedoening', zoals hun

constituties de monialen opdragen (36 II). En door hun prediking voor zover deze hieruit voortkomt en hiernaar terugkeert. Zo gezien is de toewending naar de contemplatie waarnaar ik verlang, geen afwending van de verkondiging. Het is de aandacht explicieter richten op de bron waaruit de verkondiging voortkomt en die zij geroepen is telkens opnieuw te helpen openen.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht

Meer informatie over de dominicaanse monialen is hier te vinden: www.monialesop.org/.

De Engelse vertaling van de constituties van de dominicaanse monialen is onder meer hier te vinden: www.yumpu.com/en/document/read/11674134/constitutions-of-the-nuns-of-the-order-of-preachers.